

ISSN 0027-8084

УДК 808.61./62

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

НАШ ЈЕЗИК

L/2

БЕОГРАД
2019

НАШ ЈЕЗИК

ИЗДАЈЕ

ЛИНГВИСТИЧКО ДРУШТВО у БЕОГРАДУ

УРЕЂУЈЕ

БОДИЉА ПАНОВИЋ

ГОДИНА I СВЕСКА I

БЕОГРАД

1932

НАШ ЈЕЗИК

Л СВ. 2

УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР

др Рајна ДРАГИЋЕВИЋ, др Јелена ЈОВАНОВИЋ СИМИЋ,
др Весна ЛОМПАР, др Драгана МРШЕВИЋ РАДОВИЋ,
др Марина НИКОЛИЋ, др Мирослав НИКОЛИЋ,
др Борђе ОТАШЕВИЋ, др Милица РАДОВИЋ ТЕШИЋ,
др Стана РИСТИЋ, др Марина СПАСОЈЕВИЋ,
др Срето ТАНАСИЋ

Уредник
др СРЕТО ТАНАСИЋ

Секретар
др Марина Спасојевић

Ову свеску *Нашег језика* приредиле су
др Марина Николић и др Марина Спасојевић.

Рецензенти
др Марина Николић, др Владан Јовановић,
др Марина Спасојевић, др Срето Танасић

Према мишљењу Министарства за науку, технологију и развој Републике Србије
бр. 413-00-1715/2001-01 ова публикација је од посебног интереса за науку.

НАШ ЈЕЗИК, часопис за српски књижевни језик, покренуло је 1932. г. Лингвистичко друштво у Београду, на челу са Александром Белићем, који је уредио седам књига предратне серије, као и девет књига и први двоброј десете књиге у новој, послератној серији часописа. Од 1960. до 1975. г. (књ. X/3–XXI/1–2) уредник часописа био је Михаило Стевановић, а у периоду од 1975. до 1996. г. (књ. XXI/3–XXX) Митар Пешикан. Часопис је од 1996. до 2005. г. (књ. XXXI–XXXVI) уређивао Мирослав Николић.

Наш језик излази у две годишње свеске, које чине једну књигу. Издаје га и прима рукописе Институт за српски језик САНУ, Кнез Михаилова 36, ел. пошта: isj@isj.sanu.ac.rs, nasjzikisjsanu@gmail.com.

Штампа Планета принт, Београд

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

81

НАШ језик / уредник Срето Танасић. – Год. 1, бр. 1 (1932/1933) – год. 8, бр. 1 (1941); Н.С. Књ. 1 (1949/1950)–. – Београд: Институт за српски језик САНУ, 1932/1933– (Београд, Планета принт).

Полугодишње
ISSN 0027-8084 = Наш језик
COBISS.SR-ID 615951

Проф. др Срето Танасић, дописни члан АНУРС

*Радове на ст̄раницама овог броја
часо̄писа Наш језик колеге,
̄пријатељи и некадашњи ст̄уденти
̄освећују ̄роф. др Сре̄ти Танасићу,
до̄исном члану АНУРС,
̄оводом седамдесе̄ година живо̄и
са искреним жељама за дугим живо̄ом
и не̄рекидним ст̄варалаш̄вом*

НАШ ЈЕЗИК

Књига L

Св. 2 (2019)

САДРЖАЈ

Повод

- Седамдесет година живота др Срете Танасића – пола века љубави
према српскоме језику (МАРИНА Љ. СПАСОЈЕВИЋ) 1–7
- Библиографија радова др Срете Танасића
(ВЕСНА Н. ЂОРЂЕВИЋ) 9–30

Срето Танасић у српској лингвистици

- Стандардизација српског језика и језичка култура у проучавањима
Срете Танасића (МАРИНА М. НИКОЛИЋ) 31–37
- Срето Танасић против језичких манипулација
(БИЉАНА С. САМАРЦИЋ) 39–47
- Значај Танасићевих истраживања за лексикографски третман
трпног глаголског придева у Речнику САНУ
(ЈОВАНА Б. ЈОВАНОВИЋ) 49–57

Акцентологија и фонологија

- Силазни акценти на непочетним слоговима ријечи у српском
књижевном језику (МИЛОРАД П. ДЕШИЋ) 59–64
- О прозодијским аспектима риме у српској поезији
(ДРАГА С. ЗЕЦ) 65–75
- Белићеви погледи на акценте и културу говора у часопису *Наш
језик* из данашње перспективе (АЛЕКСАНДРА Р. ЛОНЧАР
РАИЧЕВИЋ, МАРИНА С. ЈАЊИЋ) 77–85
- О неким спорним рефлексима *jaīa* (САЊА М. КУЉАНИН) 87–93

Морфологија и творба речи

- О архаизмима у српском језику, посебно граматичким
(ПРЕДРАГ Ј. ПИПЕР) 95–107

Прелазни карактер префиксоида у савременом српском језику (РАЈНА М. ДРАГИЋЕВИЋ)	109–116
Морфолошка средства којима се појачава или ослабљује значење мотивне речи у творби (нацрт за једну могућу морфологију градуабилности) (МИРЈАНА К. ИЛИЋ)	117–122
Статус лексеме <i>сам</i> у савременом српском језику (АНА М. ЈАЊУШЕВИЋ ОЛИВЕРИ)	123–129
Узвици у служби других врста речи у српском језику (ИВАНА В. ЛАЗИЋ-КОЊИК)	131–139
Експресивна вредност збирних именица које означавају етничке, националне, верске групе (ДРАГАНА Ј. ЦВИЈОВИЋ)	141–150
О могућим семантичким дистинкцијама глаголских именица у српском језику <i>јризнање</i> : <i>јризнавање</i> , <i>јридружијење</i> : <i>јридруживање</i> и сл. у контексту актуелне политике (МАРИНА Љ. СПАСОЈЕВИЋ)	151–159
Видско парњаштво и акционалност (префикс <i>за-</i>) (ВЕСНА Н. ЂОРЂЕВИЋ)	161–168

Синтакса и семантика

О двјема спорним конструкцијама у српском језику (<i>за</i> + инфини- тив и <i>за</i> + акузатив у значењу одређивања правца кретања) (БРАНИСЛАВ М. ОСТОЈИЋ)	169–176
Значење и контекст: неки проблеми око значења и употребе гла- голских личних облика (РАДОЈЕ Д. СИМИЋ, ЈЕЛЕНА Р. ЈОВАНОВИЋ СИМИЋ)	177–187
О реченицама са спојем <i>а</i> и <i>у</i> у везничкој позицији (МИЛОШ М. КОВАЧЕВИЋ)	189–196
Синтаксичке конструкције ‘глагол + <i>ми се</i> ’ у српском језику (ДИМКА В. САВОВА)	197–204
О једној посебној контрафактивној конструкцији у српском језику (ЉУДМИЛА В. ПОПОВИЋ)	205–220
Синтакса и семантика предикатског израза <i>јјознајти (се)</i> (ВЛАДИСЛАВА Ж. РУЖИЋ)	221–236
О предлогу <i>јјоврх</i> (ДУШКА Б. КЛИКОВАЦ)	237–258
Синтакса и семантика предлога <i>јјри</i> (ИВАНА Н. АНТОНИЋ)	259–268
О српском глаголу <i>јјријти</i> (НАДА Л. АРСЕНИЈЕВИЋ)	269–280
Значењски ресурси функционалних глагола: на примеру предик- ката ‘сукобити се’ (МИЛИВОЈ Б. АЛАНОВИЋ)	281–288
Утицај полипрефиксације глагола на њихово синтаксичко окружење (МИЛИЦА Љ. СТОЈАНОВИЋ)	289–295
О (лексичко-граматичким) значењима глаголских речи (ИВАНА Р. ЈОВАНОВИЋ)	297–306

Негација као језичка категорија – општи осврт (ЈЕЛЕНА Л. ПЕТКОВИЋ)	307–314
Један тип безличних реченица у српском и руском (у контексту језичке слике света) (БИЉАНА Ж. МАРИЋ)	315–322
Асиндетске структуре с концесивним значењем у савременом српском језику (МИЈАНА Ч. КУБУРИЋ МАЦУРА)	323–334
О употреби израза <i>један/једно с другим</i> и <i>једна с другом</i> у српском језику (ИВАНА З. МИТИЋ)	335–342
Линеаризација протосоцијативних и псеудосоцијативних кон- струкција у српском језику (МАРИЈА М. ОПАЧИЋ)	343–351
Императив као маркер неочекиваности (ДРАГАНА М. КЕРКЕЗ) ..	353–359
Статус финалних реченица у <i>Зборницима закона и уредбених указа</i> из пете деценије 19. века (ЈЕЛЕНА М. ПАВЛОВИЋ ЈОВАНОВИЋ)	361–368

Лексикологија, лексикографија и терминологија

Рјечници као средство успостављања ауторитета (ДАНКО М. ШИПКА)	369–386
Слов'янска терминологија кінца ХХ – почетку ХХІ століть у діалози традиційної та електронної бібліографії (ВІКТОРИЈА Л. ІВАЩЕНКО)	387–397
Нова лексика у области туризма у савременом српском језику (ЂОРЂЕ Р. ОТАШЕВИЋ)	399–408
Саобраћајна терминологија у савременом српском језику (ГОРДАНА Д. ДИМКОВИЋ ТЕЛЕБАКОВИЋ)	409–418
Винаверове крушке <i>крусиџуменка</i> и <i>бергамка</i> и ријеч-двјије по- водом њих (НЕЂО Г. ЈОШИЋ)	419–427
Називи за печурке у српским народним говорима (МАРИНА С. ЈУРИШИЋ, ЈЕЛЕНА Д. ЈАНКОВИЋ)	429–439
Турцизми у 20. тому Речника САНУ (МАРИЈА С. БИНЂИЋ) ..	441–448
Прилог опису семантике придева <i>йразан</i> (НАТАША М. МИЛАНОВ)	449–456
Једно запажање о прилогу <i>вуковски</i> у српском језику (ИРЕНА Р. ЦВЕТКОВИЋ ТЕОФИЛОВИЋ)	457–463

Стилистика

Превођење као креативни и лингвистички изазов у савременом српском језику (НЕНАД Б. ВУКОВИЋ)	465–471
О стилистичким особинама Андрићева наратива у роману <i>На Дрини ћуџрија</i> (ГАЛИНА Г. ТЈАПКО)	473–485
Заграде у Андрићевим романима (БРАНКО Ђ. ТОШОВИЋ)	487–494

Суфикси <i>-ица</i> и <i>-ка</i> у језику Петра Кочића (ДРАГО В. ТЕШАНОВИЋ, ДРАГАНА Д. ЛАЗИЋ)	495–506
Индивидуална лексика у дјелу Исидоре Секулић (творбено- -семантичке одлике именица) (ВЕСЕЛИНА В. ЂУРКИН)	507–520
„Унутрашњост“ поетонима <i>Тигар</i> Бранка Топића (МИРЈАНА Н. СТОЈИСАВЉЕВИЋ)	521–527
(Не)референцијалност антецедента релативних клауза у песми „Он“ Сунчице Денић (ТАЊА З. РУСИМОВИЋ)	529–540

Прагматика

О пружању утехе саговорнику у говору свакодневне комуникације (БОЈАНА С. МИЛОСАВЉЕВИЋ)	541–550
Реторичка структурална теорија и реализација елементарних јединица дискурса на примеру онлајн коментара у српском и руском језику (РАДОСЛАВА М. ТРНАВАЦ)	551–570

Дијалектологија

О једној старој падежној конструкцији у говору источnobосан- ских Ера – генитив издвајања из скупине (СЛОБОДАН Н. РЕМЕТИЋ)	571–576
Третман полисемије и хомонимије у дијалекатским речницима (МАРТА Ж. БЈЕЛЕТИЋ)	577–585
Језичке крхотине и дијалекатски речник (НЕДЕЉКО Р. БОГДАНОВИЋ)	587–593
Говори Црне Горе у основици српског књижевног језика (МИОДРАГ В. ЈОВАНОВИЋ)	595–603
Западнобоснијска диалектна лексика в общесербском контек- сте (на примере говора Манячи) (ЕКАТЕРИНА И. ЯКУШКИНА)	605–613
Неке позајмљенице у коларској терминологији говора Карашева (МИХАЈ Н. РАДАН, МИЉАНА-РАДМИЛА М. УСКАТУ)	615–626
О акценту као прилогу очувању дијалекта (ЈОРДАНА С. МАРКОВИЋ)	627–636
Репартиција рефлекса вокалног <i>л</i> у говорима Лужнице и Пирота (ЉУБИСАВ Н. ЋИРИЋ)	637–644
Рефлекси финалног <i>л</i> у лексеми <i>заова</i> у говорима призренско- -тимочке дијалекатске зоне (АНА Р. САВИЋ-ГРУЈИЋ)	645–653
Вокалске редукције у говору Бастаса (ДРАГОМИР В. КОЗОМАРА)	655–662
О приступима у досадашњим истраживањима синтаксе падежа у херцеговачко-крајишким говорима (ЗОРАН М. СИМИЋ)	663–677

Циљне (намерне, финалне) реченице у сиринићком говору (РАДИВОЈЕ М. МЛАДЕНОВИЋ, БОЈАНА М. ВЕЉОВИЋ)	679–685
Вербализација концепта <i>здравље</i> у тимочко-лужничким говорима (ТАЊА З. МИЛОСАВЉЕВИЋ)	687–694

Ономастика

Marginalia onomastyczne (ZUZANNA V. TOPOLINSKA)	695–698
О релационим микропонимима у Рађевини (МИРЈАНА С. ПЕТРОВИЋ-САВИЋ)	699–705
Прилог реконструкцији ојконима <i>Вогошћа</i> (ЈЕЛЕНА В. ЈАЊИЋ)	707–714

Социolingвистика

Linguistic Ideology and the Art of Re-Edition on the Second Edition of Ioann Rajić's <i>History of Various Slavic Peoples</i> (1823) (МОТОКИ У. НОМАЧИ)	715–725
Знање студената о ауторству наших правописа (ВЕЉКО Ж. БРБОРИЋ)	727–735
Стандардни и матерњи језик из другачије перспективе (НАТАША Б. КИШ)	737–744
О уништеном писаном наслеђу на Косову и Метохији (на при- меру сачуваног дела једне породичне архиве) (МИТРА М. РЕЉИЋ)	745–752

Лингвокултурологија

Сложенице са именицом <i>вода</i> у српским народним говорима и српској култури (СОФИЈА Р. МИЛОРАДОВИЋ, ВЛАДАН З. ЈОВАНОВИЋ)	753–763
„Богатство“ – конвенционални суд у систему вредности у срп- ском језику и култури (НАТАША С. ВУЛОВИЋ)	765–772
Стереотип о Ери (ДАНИЈЕЛА С. СТАНИЋ)	773–781

Граматографија

Српско-рускословенски међуодноси у српским граматикама рускословенског језика прве половине 19. века (НАЈДА И. ИВАНОВА)	783–790
<i>Србска Грамаџика за гимназијалну младежъ Княжесѣтва Срѣје</i> Владимира Вујића (1856) (МИЛОШ Ђ. ОКУКА)	791–802

Библиографија

Преглед библиографија објављених у часопису <i>Наш језик</i> (АНА В. ГОЛУБОВИЋ)	803–811
--	---------

УДК 811.163.41(497.115)
929.52ХАЏИ-МИЛИЋИ

Оригинални научни рад
Примљено 28. новембра 2019. г.
Прихваћено 16. децембра 2019. г.

МИТРА М. РЕЉИЋ*
(Универзитет у Приштини,
Филозофски факултет,
Катедра за руски језик и књижевност)**

О УНИШТЕНОМ ПИСАНОМ НАСЛЕЂУ НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ (НА ПРИМЕРУ САЧУВАНОГ ДЕЛА ЈЕДНЕ ПОРОДИЧНЕ АРХИВЕ)

У раду се, на примеру случајно сачуваног дела архиве једне од најстаријих приштинских породица, скреће пажња на обим и врсту униште-ног српског језичког наслеђа заједно са хиљадама сличних архива несталих на Косову и Метохији током последње две деценије. Показује се да, иако у функционалностилском погледу ограничена, сачувана документарна грађа представља занимљив извор података како о функционисању српског језика поткрај османске владавине и у првим деценијама по слободјењу тако и о неким специфичностима на плану ономастике, граматике, комуникативне културе, преводилачке праксе, службене и приватне употребе писма.

Кључне речи: породична архива, тапија, административни стил, оно-мастика, граматика, ћирилица, комуникативна култура, превођење.

„Да би једна архива пропала, било је довољно да њен власник избегне пред зулумима или да умре или погине без наследника, или да породица осиромаше и падне у неписменост“ (Ивић 2001: 127). На простору на којем писана баштина убрзано пропада постаје драгоцену безмало све што није завршило у пожару или под рушевинама. Отуд ми се чинило да је, уз истраживање похаране споменичке и језичке баш-тине на српским гробљима Косова и Метохије, вредно позабавити се

* hvostanskazemlja@gmail.com

** Овај рад је настао у оквиру пројекта *Опис и стандардизација савременог српског језика* (бр. 178012), који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

спасеним делом писане заоставштине једне од најстаријих приштинских породица Хаџи Милића,¹ у коју, стицајем околности, почетком XX века улази Милан П. Благоћић, постајући њен достојан мушки наследник. Заоставштину чине три оригиналне, османским турским језиком срочене исправе са преводима на српски језик – тапија о поседовању куће, тапија о праву коришћења земљишне парцеле и тапија о дозволи узгајања винограда на тој парцели, као и најразличитији службени документи који прате живот породице Хаџи Милић, потом Милана П. Благоћића, његове супруге Јелисавете и сина Момчила све до завршетка Другог светског рата.

Осим историјских, социолошких, етнографских и др. обавештења, наведена грађа пружа и одређену количину језичких података, у првом реду из домена административног стила, који се очитују на плану ономастике, граматике, преводилачке праксе, службене и приватне употребе писма, комуникативне културе итд.

Реч *тапија* (тур. *tari* са пореклом у грч. *τόπος* – место) у административном турском језику током времена мењала је обим и карактер значења – од значења потврде о наплаћеној такси до значења документа којим је потврђивано право поданику да држи одређени посед. Законом о тапијама из 1858. и Правилником о тапијским исправама из 1859. тапија постаје штампана исправа са прецизним описом врсте поседа, његове локације, величине, границама, именима суседа, начину и сврси издавања документа (Тодоровић 2016: 42–58). Тапије издате Хаџи Милићима из Приштине поткрај XIX и почетком XX века, судећи по њиховим преводима на српски језик, представљају исправе садржајно обликоване у складу са поменутиим Законом о тапијама и Правилником о тапијским исправама. Из њих се може закључити да су приштински Срби, осим кућама у личном власништву, располагали и тзв. *харачком* или *миријском* (државном) *земљом* (в. Тодоровић 2016: 12–13), тачније – правом на држање и коришћење *мири* земље. Наиме, према преводу трију тапија које је 1923. потписао судски тумач у „Скопљанском Првостепеном суду“, на двама исправама које се односе на земљишну парцелу и виноград под ознаком квалитет (тј. врста) стоји *миријско земљиште* и *миријска земља*, а у тапији која се односи на кућу, у истој рубрици, стоји *самосойственсво*.

Облик *самосойственсво*, као и потврђивање намене земљишне парцеле речима *нива за виноград*, а врсте земљишта речју *мирјалики*,

¹ А. Урошевић (1951: 21) наводи да су Хаџи Милићи једна од стариначких породица у Приштини за које се заборавило када и одакле су досељене, али да се у њима „огледа то одржавање континуитета српства у Приштини кроз турску владавину“.

које срећемо на једној од исправа, неадекватна употреба речи *квалиџет* и сл., што је, како се види из докумената, пре судске овере морало бити колико-толико исправљено, указује на то да је на преводу радио и корисник неког од македонских дијалеката, да су у народу коришћене различите варијанте домаћих и турских административних назива, као и на то да се само деценију по ослобођењу Старе Србије и настојања да се на поменутој територији успостави власт, у много чему оскудевало, па и у довољно компетентним преводиоцима. Недоследност у превођењу огледа се и у томе што се за турске називе административно-територијалних јединица (*санџак*, *каза*) проналазе српски еквиваленти (*округ*, *срез*), док се за назив документа користи и позајмљени турцизам *сенед* (гдекад и *сенеџ*), али и *исправа*. Исти је случај са навођењем назива месеци, па у преводу једног те истог документа на једном месту стоји *мај 1313 (1897)*, а на другом – *6. Реџеба 1315*. У случају назива царске регистарске канцеларије (Дефтерхане-и хакани), уместо уобичајеном називу Дефтерхана, прибегава се непрецизној транслитерацији (*Дефтер Ханри Хакани*), а падежна промена речи *хакан*, употребљавана у значењу *цар* (Гореописана кућа у *Дефтер Ханри Хаканији* заведена је...), резултира значењском неисправношћу.

Османски документи пружају и одређене ономастичке податке. Они, најпре, потврђују званичну употребу искључиво турске микропонимије Приштине, као и двојне називе појединих пунктова. Тако се српска махала *Варош* уз цркву Светог Николе у преводима османских докумената среће под називом *Јашар-Церебаши*, али и под називом *Берарџе-Баши* (Нушић 2007: 161, као и Веселиновић 1895: 9, исту махалу помињу под именом *Јарар-Церебаши*). У Веселиновићевом „Погледу кроз Косово“ (1895: 9) налазимо објашњење и микропонима *Паша-сују* (локације винограда Хаџи Милићевих): „Турци зову Велушу (реку – прим. М. Р.) и Паша-сују (пашина вода, јамачно због каквих пашиних чесама горе узбрдо, које можда воде порекло од старих кладенаца...)“. Поменути турски микропоними задржали су се и деценију и по након ослобођења, што се види из једног уверења о плаћеном порезу издатог 1927. године. Кад је реч о антропонимима, османске тапије пружају податке о најчесталијим српским именима у још увек окупираној Приштини (*Анџоније*, *Сџеван*, *Сџефан*, *Јосиф*, *Трајко*, *Илија*, *Димитрије*, *Марко*, *Михаило*, *Сџира*, *Јован*, *Јелисавеџа*, *Манасија*, *Крсџина*, *Каранфила*, *Живка*, *Савеџа*), као и о одступањима у српском, посебно мушком, именослову у време османске власти (већем присуству календарских имена), што потврђују и споменички натписи на српским гробљима Косова и Метохије из истог периода.

Из датих исправа се такође види да су женске особе и у службеним документима редовно идентификоване према имену или презимену оца или мужа у, слично средњовековним, дескрипцијама (*Савеџа кћи Хаџи Милићева, Живка кћи Сићевана Х. Милића, Јелисавеџа кћи Мила Х. Перића* итд.). Пада у очи и знатан број имена и презимена с префиксом *хаџи* (пored наведених, ту је и *Хаџи Димитрије, Хаџи Трајко* и др.), што говори не само о верској устрајности већ и о солидном материјалном положају одређеног броја Приштинаца или њихових предака, јер је одлазак на поклоњење Христовом гробу у време османске власти, уз немали физички ризик, подразумевао и приличан новчани издатак. Анализирана грађа сведочи и о неким занимањима или статусу приштинских Срба крајем XIX и почетком XX века (*џерзија, џрговац, књижар, крчмар, кмеј, чиновник* итд.).

Иако у функционалностиском погледу представљају ограничен домен употребе језика, документи из породичне архиве Хаџи Милића – Благогића (преводи тапија, пореске књижице и уверења о измирену порезу, дозволе за обављање услужних делатности, рачуни за пружене услуге, пописи покретне и непокретне имовине, признанице о личном доходу, уверења о пензионисању, најразличитије чланске карте итд.) пружају и одређене податке о српском језику у новоослобођеној Старој Србији. С једне стране, службени формулари у којима је представљен колико-толико стандардизован језик администрације, сведочи о приоритету појединих граматичких и лексичких облика, правописним специфичностима, употреби писма и, с тим у вези, променама на плану језичке политике. С друге стране, језик локалних чиновника и грађана различитих образовних профила и нивоа писмености који попуњавају формуларе, сведочи како о локалним језичким особинама тако и о комуникативној култури оног времена.²

На основу нешто више од 30 различитих докумената из пост-османског, тј. из периода од 1912. до 1950. године могуће је пратити службену употребу писма очитовану у штампаним обрасцима – с једне стране, и примарну употребу писма у локалним службама, где су се ти обрасци попуњавали – с друге стране. Уочљиво је да су сви документи до почетка 20-их година (два су сачињена само у рукопису) и одштампани и попуњавани искључиво ћирилицом. Нешто касније, обрасци нпр. пореских листова из 1929, 1930. и наредних година штампани су на

² Неки изрази и формулације занимљиви су само са аспекта функционисања државне управе и обавеза грађана према држави. Нпр., на обрасцима се и даље среће *џорез на личност* који асоцира на османску цизију, па није сасвим јасно шта се у ослобођеној Србији под њим подразумева.

оба писма,³ али и даље попуњавани, ручно или на машини, ћирилицом. Први образац (уверење о дозволи точења алкохола) одштампан само латиницом је из 1937. године, што значи да се и из свакојаким штампаних формулара увиђа однос према српском писму, какав се запажа и на основу штампаних књига у Београду у истом периоду. Из прегледа заступљености српског писма у књигама од 1919. до 1938. који даје С. Стефановић (2014: 15), види се да је то период када и започиње постепено истискивање ћирилице, јер од, нпр., 98,14% ћирилицом штампаних књига 1923. тај проценат је до 1938. пао на 83,47%. Из Стефановићевог даљег прегледа је евидентно да, што се у народу југословенство више примало, то је мање било ћирилице, па су и ћириличне машине, као сувишне, на дуже време биле нестале. Први и једини образац у корпусу разматраних докумената (одштампан ћирилицом) попуњен је на латиничној машини у војном одсеку у Приштини 1950. године. Из свега се да закључити да је, без обзира на језичку политику, и неовисно од тога што је латиница и „у косовскометохијским пределима освајала терен [...] као компромис између језика једних и писма других...“ (Ивић 2001: 223), све до измака XX века, у сфери интимне и неометане употребе на Косову и Метохији ћирилица увек представљала примарно писмо. Овакав закључак лако је проверљив и на српским гробљима Косова и Метохије, где међу споменичким натписима скоро да нема латиничних.

Анализиране текстове, сходно врсти докумената, карактерише у првом реду термилошка лексика, коју, са становишта савременог корисника српског језика, одликује разумљива лексичка и граматичка архаичност, неретко ограничен обим значења и творбена недоследност. Тако у оквиру терминологије која се односи на покретну и непокретну имовину реч *башићина*⁴ означава искључиво земљишни посед, не и наслеђе, *убашићинач* или *убашићинићел*, као и *сојсџивеник* је власник, *шечевина* – наслеђе, реч *својсџиво* се у преводима докумената користи у значењу занимање, а *наименовање* у значењу назив. У терминологији покућства (*черга од козине*, *шевсије*, *сахани*, *долај од кафе*, *шенџери*, *бакрачи*, *маша за вајџру* итд.) евидентан је висок проценат турских позајмљеница, а из предочених цена предмета означених

³ Занимљиво је да су банкарски документи (књижице о задужењима и отплатама зајмова) у континуитету штампани искључиво ћирилицом.

⁴ Према поједностављеном мишљењу Љ. Гавриловић, термин је проблематичан зато што му је порекло у стсл. *башија* – отац, па отуд „упућује на искључиво наслеђивање од оца“ те самим тим сугерише очување патријархалних односа „иако су они у супротности са свим међународним конвенцијама о људским правима, као и уставном дефиницијом равноправности полова“ (Гавриловић 2010: 46, 50).

том терминологијом, дознајемо, између осталог, понешто и о имовном стању приштинских Срба почетком XX века.

На граматичком плану уочљива је творбена недоследност, где-кад и неинвентивност (*убашѿињач* и *убашѿиѿиѿель*, *ѿриѿежање* и *ѿриѿежавање*, тј. вршење туђе фактичке власти – детенција и сл.), приметан далеко учесталији облик женског рода именица порез и прирез (*ѿореза*, *ѿприреза*), доминантан генитив множине на *-а* код именица друге деклинације (законских *смейња*, на пренос *од радња*) код којих је у истом падежу данас уобичајен наставак *-и*, вокализација непостојаног *а* у свим падежима код показних придевских заменица овакав, такав, онакав (*овакове* случајеве, *ѿаковог* дужника, *ѿаковом* дужнику), падежна промена само последње речи у сложеном називу (Пододбор *госѿођа Књагиња Љубице*). Између инфинитива и аналитичке *да* конструкције, како је и очекивано у разматраној врсти текстова, доминира инфинитив, последње једва да се и среће. О неоправданом истискивању инфинитива из српског језика сведочи Закон о парничном поступку донет 2011. године, на који се лингвистички аргументовано (иако му то није основна струка) осврће Лука Бренеселовић (2012: 140). Наводећи мноштво примера из овог и поредећи га са текстом истог Закона из 2004. године, аутор показује и доказује да је на многим местима „текст не само стилски унакажен, него су изгубљене многе значењске нијансе“. На фонетском плану пажњу скреће редован изостанак упрошћавања сугласничке групе *дѿи* уз претходну сибиларизацију, тј. промену *к* у *ц* (*додаѿици*, *осѿаѿици* и сл.), а на правописном плану је уочљиво велико слово у називима месеци (*6. Аѿрила*, *12. Маја*), што данас срећемо као ненормативну појаву насталу првенствено под утицајем енглеског језика.

На страницама докумената издваја се и текстуални слој писан на машини или руком локалних службеника или самих грађана са нормативним одступањима или препознатљивим цртама месног говора. У том погледу региструју се, мање или више, и данас присутне специфичности попут неразликовања *ћ* и *ч*, *ђ* и *ѿ* (*Хаѿи Миличка*, *Ређеѿи* и *Реѿеѿи*, иако је реч о истој особи), вишак језичких средстава (до приштинске цркве *Храма Свеѿог Николе*), падежне неправилности (*изашао сам на лѿу месѿа*, *умро у Скоѿље*, *налазио се на службу*) и сл.

Обраћање лица која се баве продајном и услужном делатношћу корисницима тих услуга и обрнуто, у свим приликама одликује висок ниво комуникативне културе. Наводимо пример доставе рачуна за извршене услуге од стране власника електричне централе у Приштини, извесног Живка Стојиљковића: *Рачун / За Госѿод. Милан Благоѿиѿ админ. кайеѿан / Часѿи ми је извесѿиѿиѿи Вас, да ми за извршену*

инсталацију електричног осветљења – мошора у Вашој згради, улица Краљице Марије дугујетице по следећем обрачуну...

О настојању поробљених косовскометохијских Срба да прате друштвена и културна збивања у већ ослобођеној отаџбини – Кнежевини, потом Краљевини Србији, сведочи и породична библиотека Хаџи Милића (Благотића), у којој су сачувани вредни примерци књига и часописа из књижевности, историје, етнологије, правне науке итд. У њој нпр. налазимо студију професора Београдског лицеја Стојана Вељковића *О казнијелномъ ѿосијуку судскомъ (на основу усѣменосији и јвносѣи)*, штампану славеносрпском графијом (са Вуковим решењима за слова ћ и ђ) у Београду 1860. године, часопис *Оѿаџбина* из 1875, па животопис Јована Ристића аутора Јована Бошковића, професора Велике школе из 1898, укоричене све бројеве *Хришћанског весника* из 1905. итд. Да су те књиге пажљиво читане, показују руком писани утисци о прочитаном на празним деловима страница.

Ако се у непотпуној архиви само једне породице нашло толико писано сведочанство, треба замислити колико се тапија, крштеница, писама, вредних старих књига и записа њихових читалаца на маргинама листова могло наћи у породичним архивама старих Приштинаца (а тако и Призренаца, Пећанаца, Ђаковчана, Гњиланаца ...) које су албански узурпатори српских домова месецима 1999. године приколицама извозили на сметлиште.

ИЗВОРИ

Архива породице Хаџи Милић – Благотић.

ЛИТЕРАТУРА

- Бренеселовић 2012: Лука Breneselović, *Crtica o infinitivu i analitičkoj konstrukciji u jeziku naših zakona – povodom opravdane kritike profesorkе V. Rakić-Vodinelić, Pravni zapisi* III/1, Beograd, 139–147.
- Веселиновић 1895: Милојко В. Веселиновић, *Поглед кроз Косово*, Београд: Издање трговине Јевте М. Павловића и Компаније.
- Гавриловић 2010: Ljiljana Gavrilović, *Nomen est omen: baština ili nasleđe – (ne samo) terminološka dilema, Етноантрополошки проблеми* 5/2, Београд, 41–53.
- Ивић 2001: Павле Ивић, *Српски народ и његов језик*, прир. Милорад Радовановић, Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.
- Нушић 2007: Бранислав Нушић, *Косово*, Приштина: Панорама.

- Стефановић 2014: Синиша Стефановић, *Преглед њоложаја српске ћирилице у култури и јавној комуникацији (Прелазни извештај прве фазе истраживања)*, Београд.
- Тодоровић 2016: Миљана Ј. Тодоровић, *Тајцјски систем у XIX веку – оџоманска заосџавијина јужнословенским народима*, докторска дисертација, Београд: Правни факултет.
- Урошевић 1951: Атанасије Урошевић, Приштина (Антропогеографска испитивања), *Зборник радова Еџнографског инсџиџуџа САНУ 2*, Београд, 135.

Митра М. Релич

ОБ УНИЧТОЖЕННОМ ПИСЬМЕННОМ НАСЛЕДИИ В КОСОВО И МЕТОХИИ (НА ПРИМЕРЕ СОХРАНЕННОЙ ЧАСТИ ОДНОГО СЕМЕЙНОГО АРХИВА)

Резюме

В работе анализируется случайно сохраненная и до наших дней дошедшая часть семейного архива одной из старейших приштинских семей Хаджи Миличей. Выявляется, что, помимо исторических, социологических, этнографических и пр. данных, в личных документах данного архива хранятся и важные факты касающиеся языковой истории и языковых изменений в плане ономастики, грамматики, переводческой практики, языковой политики, коммуникативной культуры и т. д. Делается вывод, что, если в одной семье хранилось такое языковое богатство, нетрудно предположить сколько богатства хранилось в семейных архивах сотни тысяч сербов, которые албанские узурпаторы сербских домов в течение всего 1999-го года колясками отвозили в свалку.

Ключевые слова: семейный архив, тапия, административный стиль, ономастика, грамматика, кириллица, коммуникативная культура, перевод.